

Oletettu alueellisuus, kuviteltu osallisuus – tilalliset sidokset julkishallinnon lapsi- ja nuorisopoliittisessa retoriikassa

KIRSI PAULIINA KALLIO & PIA BÄCKLUND

Tilan ja poliittisen toimijuuden tutkimusryhmä (SPARG), Tampereen yliopisto

Kallio, Kirsi Pauliina & Pia Bäcklund (2012). Oletettu alueellisuus, kuviteltu osallisuus – tilalliset sidokset julkishallinnon lapsi- ja nuorisopoliittisessa retoriikassa (Expected locality, imagined commitment – spatial situatedness in public administration child and youth policy rhetoric). Terra 123: 4, 245–258.

Participation is one of the current trend concepts that informs policy making and administrative practice in Western democracies, including Finland. As a result of various legislative changes and policy strategies, the municipalities, national institutions such as the school, and many governmental actors are nowadays obliged to forward participation by hearing and engaging people. While widely acknowledged and used, the concept of participation involves certain ambiguities. In this article, we discuss some of these in the context of Finnish child and youth policy and the related administrative practices, where locality is naturalized as a basis for youthful participation and communal commitment. By calling into question the discrepancy between the spatial ties of participation as imagined at the strategic level and as practiced by children and young people in their everyday lives, we criticize the prevailing policy and administrative understandings as too rigid and narrow.

Key words: participation, child and youth policy, public administration, children, youth.

Kirsi Pauliina Kallio & Pia Bäcklund, School of Management, 33014 University of Tampere, Finland. E-mails: <kirsipauliina.kallio@uta.fi>, <pia.backlund@uta.fi>

Demokratian olemus ja sen tulevaisuus puhuttavat ympäri maailmaa. Tämä johtuu yhtäältä maailmantalouden globalisoitumisen esiin nostamista paikallistalouksien elinvoimaa ja yksilöiden vaikuttamismahdollisuuksia koskevista kysymyksistä. Toisaalta tietoyhteiskuntakehitys kutistaa maailmaa ja tuo fyysisesti etäällä tapahtuvia asioita sosiaalisesti lähelle. Muiden muassa nämä laajamittaiset kehityskulut luovat ihmisten poliittiselle toimijuudelle uusia toimintakenttiä. Kansalaisosallistumisesta onkin tullut länsimaisten demokratioiden muotokäsite (Leal 2007). Sukupuolesta, iästä, etnisestä taustasta, ekonomisesta asemasta, koulutuksesta, uskonnollisesta vakaumuksesta, poliittisesta kannasta, sukupuolisesta suuntautumisesta tai muusta sosio-kulttuurisesta tekijästä riippumatta ihmisten mielletään olevan oikeutettuja osallistumaan elämänsä koskeviin suunnittelu- ja päätöksentekoprosesseihin.

Myös suomalaisessa julkishallinnossa on tartuttu kansalaisten osallistumisen kysymyksiin. Tämä on konkretisoitunut esimerkiksi sisäasiainministeriön osallisuushankkeena (1997–2001) sekä Matti Vanhasen I hallituksen kansalaisvaikuttami-

sen politiikkaohjelmassa (Kansalaisvaikuttamisen... 2007). Tänä päivänä kunnat, kansalliset instituutiot (esim. koulut) ja monet valtiotason toimijat ovat lakisääteisesti velvoitettuja edistämään osallistumista kuulemalla ja osallistamalla ihmisiä (esim. kuntalaki 27§, lastensuojelulaki, maankäyttö- ja rakennuslaki, nuorisolaki 8§, perustuslaki 14§, ks. Finlex 2012). Kansalaisosallistumisen käsitteen ympärille on samalla rakentunut vahva julkishallinnon retoriikka, jossa määritellään poliittisen toimijuuden muotoja, merkityksiä ja tavoitteita.

Sekä kansalaisosallistumisen retoriikka että osallistumisen käytännöt muotoutuvat julkisen hallinnon organisaatioissa, jotka ovat jatkuvassa kehittämis- ja muutospaineessa (Temmes 2003; Jalonen 2006). Koska uudet toimintatavat eivät suoraan korvaa edellisiä, vaan tulevat osin niiden rinnalle (Hironniemi 2005), ohjaavat toimintaa samanaikaisesti erilaiset ja ristiriitaisetkin rationaliteetit. Poliitikantutkija Maarten Hajer (2003; 2004) on kuvannut tämänkaltaista tilannetta käsitteillä ”institutionaalinen epäselvyys” (*institutional ambiguity*) ja ”institutionaalinen tyhjiö” (*insti-*

tional void). Rationalistis-byrokraattisen toimintatavan joutuminen uudenlaisten toimintatapojen puristuksiin aiheuttaa epäselvyyttä toimijoiden väliseen työnjakoon ja valtasuhteisiin. Näin myös edustuksellisen demokratian toimintatapojen rinnalle kehitetyt suoran osallistumisen menetelmät voivat määrittellä toimivaa demokratiaa ja ”oikeaa” poliittista toimijuutta monin tavoin (Bäcklund 2007; Bäcklund & Mäntysalo 2010; Staeheli 2011). Samalla näkemykset osallistumisen perimmäisestä tarkoituksesta – kuka osallistuu, mihin osallistuu, miksi osallistuu ja miten osallistuu – eroavat toisistaan merkittävästi.

Yhden esimerkin poliittisen toimijuuden ja poliittisen yhteisön monitahoisista tulkinnoista tarjoaa tämänhetkinen suomalainen lapsi- ja nuorisopolitiikka, jonka trendikkäänä käsitteparina toimivat ”yhteisöllisyys” ja ”osallistuminen”. Varhaisen puuttumisen ja lapsen edun periaatteiden ohella ne ovat kulmakiviä, joihin nojataan kaikessa lasten ja nuorten elinoloista ja hyvinvoinnista käydyssä poliittisessä keskustelussa (esim. Lapsella on... 2008; Lapsi- ja nuorisopolitiikan... 2007, 2011). Samalla niiden kautta rakentuu oletamuksia lasten ja nuorten arjen tilallisista sidoksista.

Tarkastelemme artikkelissamme julkishallinnon lapsi- ja nuorisopolitiittista yhteisöllisyys- ja osallistumisretoriikkaa kriittisen aluetutkimuksen näkökulmasta. Tavoitteenamme on lisätä tietoisuutta siitä, millaisia asioita nykyisessä lapsi- ja nuorisopolitiikassa pidetään itsestäänselvyksinä ja miten nämä oletukset ehdollistavat julkishallinnon lapsille ja nuorille suunniteltavia ja tarjoamia osallistumisen käytäntöjä. Kysymme aineistoltamme, millä tavoin tilallisesti paikantuviin yhteisöihin lasten ja nuorten osallisuus ja osallistuminen liittyy, sekä minkä yhteisöjen jäsenenä heitä pyritään osallistamaan. Teoreettisesti tulkintojamme ohjaa suhteellinen tilateoreettinen ajattelu (esim. Häkli 2008a–b; Koefoed & Simonsen 2012). Liitymme tarkastelussamme niiden maantieteilijöiden joukkoon, jotka suhtautuvat kriittisesti kansalaisuuden määrittelyyn yksinomaan territoriaalisesta näkökulmasta (esim. Desforges ym. 2005; Staeheli 2011). Näistä lähtökohdista asetumme kyseenalaistamaan osallisuuden ja osallistumisen alueperustaisuuden luonnollisuutta.

Artikkelin alussa esittelemme tulkintakehyksemme metodologiset lähtökohdat, tutkimusmenetelmät ja aineistot. Tämän jälkeen siirrymme tarkastelemaan yhteisöllisyyttä ja osallistumista lapsi- ja nuorisopolitiittisen retoriikan käsitteinä kansallisten ja kunnallisten aineistojemme valossa. Empiirisen analyysin toisessa ja kolmannessa osiossa tulkitsemme kunnallisten osallistamis- ja

kuulemisstrategioiden retoriikan tilallisia ulottuvuuksia. Lopuksi pohdimme lyhyesti analyysimme keskeisiä löydöksiä.

Aineistot, menetelmät ja metodologiset lähtökohdat

Artikkelimme perustuu Suomen Akatemian hankkeisiin ”Lapset poliittisina toimijoina” ja ”Lasten marginalisaation ehkäisy paikalllähtöisen osallistumisen keinoin”. Näistä jälkimmäinen kuuluu ”Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys (SKIDI-KIDS)” -tutkimusohjelmaan. Tutkimuksissa on kerätty ja analysoitu vuosina 2009–2011 seuraavia aineistoja: (1) merkittävimmät voimassa olevat kansalliset lapsi- ja nuorisopolitiittiset säädökset, ohjelmat ja strategiapaperit; (2) kuuden suurimman suomalaisen kaupungin lastensuojelusuunnitelmat (ns. kuutoskaupungit, eli Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Turku ja Oulu); (3) Suomen Lasten Parlamentin toimintaan osallistuneiden kuntien lapsi- ja nuorisopolitiittiset asiakirjat; (4) asiantuntijahaastattelut.

Asiantuntija-aineistomme muodostuu kuutoskaupunkien ja lapsiparlamenttikuntien avaintoimijoiden näkemyksistä. Lapsiparlamenttikuntien asiantuntijoita haastateltiin alkuvuodesta 2009 ja kuutoskaupunkien asiantuntijoita keväällä 2011. Asiantuntijat valittiin toimijoista, jotka ovat olleet laatimassa lastensuojelusuunnitelmia, perustamassa lapsiparlementteja tai muuten keskeisessä roolissa lasten ja nuorten osallistumiseen liittyvissä asioissa. He olivat monenlaisissa organisatorisissa asemissa, sillä osallistumista koordinoidaan ja edistetään suomalaisissa kunnissa eri tavoin (ks. esim. Pikkala 2006; Bäcklund & Mäntysalo 2010). Suhtaudumme haastatteluaineistoihin lapsi- ja nuorisopolitiikan asiantuntijoiden aktiivisina selontekoina, jotka ovat ajallisesti ja paikallisesti rakentuvia tulkintoja asioiden tilasta (Sulkunen 1997; Lapintie 2002). Tietosuojaistyistä emme yksilöi haastateltaviamme aineistonäytteiden yhteydessä.

Dokumenttiaineistomme kattaa tärkeimmät lapsi- ja nuorisopolitiittiset asiakirjat, joiden kautta lapsuuden ja nuoruuden kysymyksiä Suomessa linjataan¹. Kuntatasolla dokumenttiaineiston en-

¹ Aineisto kattaa viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana Suomessa laaditut lapsiin ja nuoriin liittyvät säädökset ja säädösmuutokset, lapsi- ja nuorisopolitiikan ensimmäisen kansallisen kehittämisohjelman laadinnassa tuotetut dokumentit, Kuntaliiton LapsiArvi-hankkeessa syntyneet aineistot, sekä runsaasti muita lapsi- ja nuorisopolitiittisia ajankohtaisaineistoja. Koska kaikki

simmäisen osan muodostavat kuutoskaupunkien lastensuojelusuunnitelmat, jotka ovat sekä lakisääteisiä strategisia asiakirjoja että kehittämissuunnitelmia. Tampereella, Vantaalla ja Oulussa suunnitelma on laadittu omalla dokumenttinaan, mutta Turku, Espoo ja Helsinki ovat sisällyttäneet sen laajempaan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Artikkelissa puhumme selkeyden vuoksi kaikkien kaupunkien kohdalla lastensuojelusuunnitelmista. Toinen kunta-aineisto koostuu lapsiparlamenttitoimintaan liittyvistä asiakirjoista. Aineistonkeruun aikana (vuoden 2009 alussa) toiminta oli aktiivista Iisalnessa, Kempeleessä, Kotkassa, Kristiinankaupungissa, Vammalassa, Mikkelissä, Porissa, Raahessa, Tampereella, Turussa ja Varkaudessa.

Poliittis-hallinnollisten prosessien tuloksena syntyy monenlaisia suunnitelmia, strategioita, ohjelmia ja raportteja, joiden tarkoituksena on ohjata hallinnon toimintaa ja edistää valittujen tavoitteiden toteutumista. Strateginen suunnittelu (suunnittelua ohjaavat politiikat), normatiivinen suunnittelu (ohjeet, toiminnan pelisäännöt) ja konkreettinen poliittinen päätöksenteko sitä tukevine valmisteluineen ovat kaikki vaiheita, joissa määritellään osallistumisen tavoitteita ja sitoudutaan erilaisiin tulkintoihin lasten ja nuorten elämämaailmoista. Dokumenteissa esitetyt tavoitteet eivät välttämättä toteudu suoraan linjausten mukaisesti – poliittis-hallinnollisten prosessien ongelma on usein todettu strategisen suunnittelun ja konkreettisen päätöksenteon välinen kuilu (esim. Niemenmaa 2006). Tästä huolimatta dokumentit ovat merkittäviä välineitä todellisuuden rakentamisessa. Tulkitsimme dokumenttiaineistojemme ”puhetta” tärkeänä julkisen hallinnon vallankäytön välineenä (vrt. Eräsaari 2002), jolla määritellään lasten ja nuorten yhteiskunnallisen toimijuuden paikkaa ja roolia. Kuntien ja kansallisten instituutioiden strategisten linjauksien kautta nämä retoriset tulkinnat päätyvät oikeuttamaan ja ohjaamaan julkishallinnon konkreettista toimintaa sekä muokkaamaan käsityksiä lapsuudesta ja nuoruudesta.

Metodologisesti analyysimme asettuu hermeneuttisen tutkimusperinteen piiriin. Siinä tärkeimpänä tavoitteena on ilmiön *ymmärtäminen* (Heritage 1996; Steiner 1997). Michel Foucault’ta (2005) seuraten ajattelemme yhteiskunnan ja ins-

tituutioiden syvärakenteiden, ajattelutapojen sekä arkisten käytäntöjen tutkimisen olevan olennainen osa yhteiskunnallista itseymmärrystä. Metodologista valintaamme motivoi näkemys kuntien toimintaympäristöjen ”institutionalisesta epäselvyydestä” (Hajer 2004) ja siihen liittyvä uhka toiminnan muuttumisesta ”patologiseksi”. Tällaisessa tilanteessa vaihtoehtoisten tulkintojen ja toimintatapojen olemassaolon oikeutus voi jo sinänsä tulla kiistetyksi (Mäntysalo & Nyman 2001; ks. myös Bäcklund & Kallio 2012).

Aineistojen luennassa kohdistamme katseemme yhteisöllisyyden ja osallistumisen retoriikkaan ja erityisesti poliittis-hallinnollisen puheen sisältämiin oletamuksiin lasten ja nuorten arjen tilallisista sidoksista. Analyysimme tavoitteena on tuoda esiin *millä tavoin tilallisesti paikantuvien yhteisöihin* lasten ja nuorten osallisuus ja osallistuminen julkishallinnon retoriikassa liitetään ja *minkä yhteisöjen jäsenenä* heitä pyritään kuulemaan ja osallistamaan. ”Osallisuudella” tarkoitamme kokemista ja kuulumisen tunnetta, ”osallistumisella” aktiivista toimimista, ja ”osallistamisella” ja ”kuulemisella” julkishallinnon toimintaa, jolla pyritään lisäämään lasten ja nuorten osallisuutta ja/tai osallistumista. Yleisellä tasolla puhumme osallistumisretoriikasta, jolla viittaamme osallisuutta, osallistumista, osallistamista ja kuulemistä koskevaan julkishallinnon puheeseen.

Yhteisöllisyyden käsitteen luennassa lähдемme liikkeelle Aristoteleen klassisesta kuvauksesta, jonka mukaan ihminen on sosiaalis-poliittinen eläin. Tämä tarkoittaa luontaista tarvetta toteuttaa ihmiselle tyypillistä elämää, johon kuuluu yhteisöjen osana oleminen (esim. Sihvola 2005). Poliittisen toimijuuden ymmärrämme tässä kehyksessä osallisuuden ja osallistumisen varaan rakentuvana yhteisön jäsenyytenä, joka ilmenee yhtäältä kiinnostuksena yhteisön asioihin (symbolisena yhteisöllisyytenä), toisaalta aktiivisena toimintana (toiminnallisena yhteisöllisyytenä) (vrt. Dean 2000: 8; Gambetti 2005: 426; Isin 2005: 381; Bäcklund 2007; Kallio & Häkli 2011a–b; Bäcklund & Kallio 2012). Tämä yhteisöllisyys sisältää myös toiseuden: ”meitä” ei voi olla ilman ”muita” (esim. Giddens 1991; Hall 1999). Yhteisön rajat ja yhteisöllinen identiteetti ovat siis saman kolikon kaksi puolta (Paasi 1996). Päivi Kymäläinen (2000) korostaa, että toiseuden tunnistaminen on välttämätöntä myös elinympäristön kokemisen kannalta. Se sisältää suhteen sekä toisiin ihmisiin että rakennettuun ympäristöön.

Osallistumisen ja yhteisöllisyyden välisten yhteyksien ymmärtämisessä on tärkeää huomata, että toiseus konkretisoituu paitsi yksilöiden ja sosiaalisten ryhmien kokemus- ja arvomaailmojen eri-

lapsia ja nuoria koskevat säädökset, strategiset linjaukset ja viralliset suunnitelmat nojaavat Suomessa Yhdistyneiden kansakuntien (YK) Lasten oikeuksien sopimukseen, sisältyy se kansallisten ja kunnallisten dokumenttien lisäksi aineistoomme, lapsen oikeuksien komitean tekemine tarkennuksine ja lisäyksineen (ks. Kallio & Häkli 2011b).

laisuutena myös yksilöllisten ja yhteisöllisten resurssipääomien eroina. Esimerkiksi ihmisten mahdollisuudet osallistua virtuaalisissa tiloissa rakentuvien yhteisöjen toimintaan vaihtelevat suuresti (esim. Norris 2001; Sassi 2002; Inkinen 2006). Ikka Tuomi (2005: 134) muistuttaa, että vaikka uudet kommunikaatioverkostot luovat yhteisöllisyydelle uusia kanavia, ei perusjännite ihmisten välisten erilaisuuksien osalta katoa. Tietoyhteiskunnan kehittyessä on osallistumiskeskusteluissakin entistä tärkeämpää pohtia kysymyksiä siitä, keitä ”me” olemme ja millaisia ”meidän” toimivaltuutemme ovat (ks. myös Hajer 2003; Leino & Laine 2011).

Yhteisöllisyys ja osallistuminen lapsi- ja nuorisopolitiikan käsitteinä

Yhteisöllisyyden ja osallistumisen merkitys tämänhetkessä lapsi- ja nuorisopolitiikassa käy ilmi Vanhasen II hallituksen *Lasien, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman* (2007–2011) tavoite- ja prioriteettilistauksesta, jossa tärkeimmäksi tehtäväksi on asetettu lasten ja nuorten kansalaistoimien, kuulemisen, harrastustoiminnan ja osallistumisen edistäminen. Vanhemmuuden tukeminen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen löytyvät seuraavalta sijalta. Näiden tavoitteiden sisältöjä eritellään konkreettisemmin *Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa*, joka on merkittävien kuntien strategiatyötä ohjaava asiakirja. Osallistumisen toteutumisympäristöjä (esim. vaaleja ja järjestötoimintaa, nuorisotiloja sekä koulujen ja perheiden arkea) käsitellään ensimmäisessä kehittämissuunnitelmassa laajasti, ja osallistuminen esitetään sekä yhteisistä asioista huolehtimisena että omien näkemysten esittämisenä ja ajamisena (Lapsi- ja nuorisopolitiikan... 2007: 33)²:

Osallistuminen ja aktiivinen kansalaisuus tarkoittavat pienillä lapsilla arjen valintojen tekoa ja mahdollisuutta vaikuttaa heitä itseään koskeviin päätöksiin. Osallistuminen ei tarkoita vain järjestettyä toimintaa, äänestystä tai harrastusmahdollisuuksia, vaan lapsen ja nuoren oikeutta tulla kuulluksi ja huomatuksi lapsen lähtökohdista ikävaiheen mahdollistamalla tavalla. Lapset ja nuoret on nähtävä aktiivisina toimijoina, jotka vaikuttavat omaan elämäänsä. Tämän toteutumiseksi tarvitaan lisää toiminnallisia menetelmiä ja jo

löydyttyjen toimintatapojen aktiivista hyödyntämistä, jotta lapset ja nuoret saavat roolin yhteiskunnan aktiivisina toimijoina itseään koskevista asioista. Tutkimusten ja kehittämishankkeiden tuoman tiedon perusteella tiedetään, että jo pienet lapset ovat taitavia esittämään ideoita ja osallistumaan heitä koskevan toiminnan ja ympäristöjen suunnitteluun.

Yhteisöistä ja yhteisöllisyydestä puhutaan kehittämissuunnitelmassa varsin monitahoisesti. Tärkeiksi yhteisöiksi määritellään erilaiset lähiyhteisöt, työyhteisöt, kasvuyhteisöt, kasvatusyhteisöt, verkkoyhteisöt, koulu- ja opiskeluyhteisöt sekä taloyhteisöt. Lisäksi puhutaan järjestöihin rinnastuvista organisoiduista yhteisöistä, jotka voivat tukea lapsia ja nuoria osallistamalla, eli kutsumalla heitä mukaan toimintaansa. Läpi dokumentin korostetaan yhtäältä, että lasta ja nuorta tulee *tukea yhteisönsä jäsenenä*, ja toisaalta, että *yhteisöjen tulee tukea lapsia ja nuoria eri tavoin*. Toiminnallisen yhteisön käsitteeseen nojautuen yhteisöllisyys esitetään kollektiivisena toimintana (Lehtonen 1990), mikä yhdessä osallistumisen kanssa muodostaa lapsen (yhteiskunnallisen) osallisuuden. ”Osallisuus” kuuluu siis olennaisena käsitteenä yhteisöllisyyden ja osallistumisen retoriikkaan. Sen mahdollistajiksi esitetään muiden muassa kulttuuria ja taidetta ja kääntöpuoleksi suorituskeskeisyyttä (Lapsi- ja nuorisopolitiikan... 2007: 25):

Kulttuuri ja taide mahdollistavat lapselle osallisuuden, jossa yhteisöllisyys ja yksilöllisyys toteutuvat. [...] Luovuuden ja yhteisöllisyyden Suomi vaatii ajattelua, jossa nuoria ei sidota liiaksi ylhäältä ohjattuun suorituskeskeisyyteen.

Kansallinen politiikkaohjaus ei rajaa sen enempää osallistumisen kuin yhteisöllisyydenkään käsitettä selkeästi. Osallistumisella viitataan käytännössä kaikkeen lasten yhteisölliseen toimintaan ja yhteisöllisyydellä kaikkiin potentiaaliin osallistumisen konteksteihin. Näihin yhteisöihin liittyvää toiseuden problematiikkaa (me–muut) ja sitä kautta esiin nousevia osallistumista koskevia kriittisiä kysymyksiä ei nosteta esille. Kansallisen politiikkaohjauksen linjauksia noudattelevat kunnalliset lastensuojelu- ja hyvinvointisuunnitelmat, lapsi- ja nuorisopolitiittiset strategiat, osallistumisen ja vaikuttamisen toimenpideohjelmat sekä osallisuus- ja kuulemismallit nojaavat siis varsin reflektioimattomiin osallistumisen ja yhteisöllisyyden käsitteisiin.

Kuntatasolla merkittävimpiä lasten ja nuorten osallistumista määritteleviä asiakirjoja ovat lakisääteiset lapsi- ja nuorisopolitiittiset strategiat ja lastensuojelusuunnitelmat. Edelliset laaditaan

² Uusimmassa *Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa* (2011) osallisuuden merkitys on entisestään korostunut. Se on nostettu ohjelman ensimmäiseksi ”kärkeksi” ja läpi leikkaavaksi teemaksi. Ohjelma hyväksyttiin 8. joulukuuta 2011, eikä se näin ollen sisälly tässä artikkelissa analysoituihin aineistoihin.

nuorisolaissa (4§) määritellyn nelivuotisen kansallisen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman pohjalta. Lastensuojelusuunnitelma, jonka toteutuksesta ja sisällöstä puolestaan määrätään lastensuojelulaissa (12§)³, on ”sekä strateginen että konkreettinen toimintaohjelma, joka sisältää lasten ja nuorten parissa tehtävän hyvinvointityön arvonpohjan ja tahtotilan sekä konkreettiset tavoitteet, painopisteet sekä kehittämissuunnitelmat eri vuosille” (Lasten ja nuorten... 2009: 2).

Kuutoskuntien strategisissa dokumenteissa noudatellaan pitkälti kansallista osallistumis- ja yhteisöllisyysretoriikkaa. Yhteisöllisyydellä tarkoitetaan aktiivista tiettyyn alueeseen sidottua sosiaalista verkostoa, jonka kautta hallinnon toimijat, asiantuntijat ja vanhemmat kantavat yhteisvastuuta lapsista ja nuorista. *Turun lasten ja nuorten hyvinvointiohjelmassa* (2009: 23) otetaan kantaa myös julkisen hallinnon rooliin yhteisöllisyyden edistämiseksi: ”Kaupunki ei organisaationa pysty luomaan yhteisöllisyyttä, mutta kaupungin toimintaa voidaan luoda edellytyksiä yhteisöllisyydelle. Kodin ja koulun, toisaalta kodin ja päivähoiton, kodin ja aamupäivä- ja iltapäivätoiminnan yhteistyötä on lisättävä. Myös perheitä on kannustettava aktiiviseen yhteydenpitoon.” Yhtenä peruvireenä tässä puheessa on tunnistettavissa ajatus lasten ja nuorten osallistumisesta ”yhteisiin asioihin”, jonka perusteella heidän odotetaan kantavan vastuuta tietyille alueperustalle rakentuvan paikallisyhteisön tulevaisuudesta. Törmäsimme vastaavan lähtökohtaan myös asiantuntijankempeyksissä⁴:

³ Kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kunnan tai kuntien toimintaa koskeva suunnitelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Suunnitelma on otettava huomioon kuntalain (365/1995) 65 pykälän mukaista talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelman tulee sisältää suunnittelukaudelta tiedot (1) lasten ja nuorten kasvuoloista sekä hyvinvoinnin tilasta; (2) lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista; (3) lastensuojelun tarpeesta kunnassa; (4) lastensuojeluun varattavista voimavaroista; (5) lastensuojelulain mukaisten tehtävien hoitamiseksi käytettävissä olevasta lastensuojelun palvelujärjestelmästä; (6) yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä; sekä (7) suunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta (ks. Finnlex 2012).

⁴ Kirjakieliset sitaattit ovat kuutoskaupunkien asiantuntijoiden itsensä kirjoittamia näkemyksiä sähköpostitse esitettyyn tietopyyntöön, puhekieliset perustuvat kasvokkain tai puhelimitse tehtyihin haastatteluihin.

Aidon osallisuuden voi saavuttaa vain siten, että lapset ja nuoret vastaavat huutoon, eli hoitavat oman osuutensa. Se on osa kasvuprosessia matkalla aktiiviseksi kansalaiseksi. Tavoitteiden eteen pitää tehdä töitä ja sitoutua toimimaan yhteisen hyvän eteen. Vapaaehtoistoiminnan renessanssi on avain koko yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta.

Yleinen ymmärrys on varmasti sitä että osallistujia vaikuttaa. [...] Mä itse ymmärrän sen niin että se on [...] lapsen ja nuoren oikeus kuuluu johonkin ryhmään esimerkiksi, olla tasavertainen, tulla kuulluksi. Että hänet otetaan niinku semmosena ryhmän jäsenenä huomioon [...] esimerkiksi nuorisotalo, se tarkoittaa sitä yhteisöä; tai lasten parlamentti, se tarkoittaa sitä ryhmää; tai sitte voi tarkoittaa, koululuokka. Mut et tota laajemminki nii kyl mä ymmärrän sen myös niin että tuntee olevansa kuntalainen, kunnan asukas.

Kollektiivisten näkökohtien lisäksi myös yksilöllisen osallistumisen ja osallisuuden merkitystä tuodaan esille. Esimerkiksi Tampereen lastensuojelusuunnitelmassa (Arvokas Arki 2009: 5) korostetaan, että ”lapsilla ja nuorilla on oikeus osallistua ja tulla kuulluksi *heille merkityksellisellä* tavalla sekä yksilöinä että ryhmänä. Erityinen vastuu kuulemisesta nähdään lapsen kasvu- ja kehitysyhteisöissä toimivilla aikuisilla” [korostus lisätty]. Asiantuntijankempeyksissä yksilökohtaisen osallistumisen tärkeys tuli esiin sekä implisiittisesti että eksplisiittisesti. Kertoessaan osallisuuden, osallistumisen ja kuulluksi tulemisen menetelmistä asiantuntijat puhuivat lapsista ja nuorista monikossa, mutta käytännön esimerkeissä osallinen, osallistuja, vaikuttaja ja kuulluksi tullut on tyypillisesti yksilö tai aktiivisten yksilöiden joukko. Erityisesti edustuksellissa järjestelmissä mukana olevat lapset ja nuoret mielletään yksilöiksi, jotka ”lasten ja nuorten asioita” ajaessaan kehittävät poliittis-hallinnollisen järjestelmän toimijoina. Heidän tulevaisuudenhorontikseen nähdään usein aktiivinen, edustuksellisen demokratian kautta toteutuva kansalaisuus.

Tää yks tyttö ku teki tost Lasten Parlamentista [aloitteen] niin kyl tääl nyt isot virkamiehet istuu sen [...] tuleeko sitä tai ei mut joka tapaukses sitä asiaa valmistellaan niin laajasti ja se tulee myöskin käsittelyyn, et kylä siinäkin nyt aikamoinen kansalaisalote on ollu. [...] Hän on yks koululainen joka on ollu [kunnan] koulujen edustajana siellä valtakunnallisessa Lasten Parlamentissa.

Yleisesti ottaen osallistuminen ja yhteisöllisyys esitetään kunnallisissa dokumenteissa lasten ja nuorten hyvinvointia edistävinä tekijöinä, ja kaikenlaista osallistumista, osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja vaikuttamista pidetään periaatteessa toivottavina ja tukemisen arvoisina asioina. Haastat-

teluissa kerrotut esimerkit ei-toivottavasta osallistumisesta vahvistavat tätä tulkintaa. Tiedusteltaessa väärää tai haitallisista osallistumisen muotoja nostivat asiantuntijat esiin vain hyvin äärimmäisiä asioita, kuten itseä tai muita halventava ja vahingoittava toiminta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että osallistumiseen liittyvät käsitteet ymmärrettäisiin yhdenmukaisesti edes kuntien sisällä. Tämän osoittavat taulukkoon 1 kokoamamme esimerkit.

Haastattelemiemme asiantuntijoiden toimenkuvaan kuuluu tyypillisesti paitsi kunnallisten strategioiden laatiminen myös niiden toimeenpaneminen ja toiminnan arvioiminen. He tunnistivat lähes poikkeuksetta osallistumisretoriikan käsitteellisen epäselvyyden ja epämääräisyyden:

Käsitys ei ole yhtenäinen, mitä osallisuus/osallistuminen ylipäättänsä on, on epäselvää.

Me käytämme hyvin kirjavasti näitä termejä.

He esittivät käsitteiden epämääräisyydelle paikoin myös selityksiä ja kertoivat pyrkivänsä tekemään selvyyttä niiden välille, mutta eivät kokeneet juuri kykenevänsä muuttamaan asiaintilaa. Kansallisessa politiikkaohjauksessa rakentuva käsitteellinen epäselvyys siirtyy siis lähes sellaisenaan kunnalliselle tasolle:

Koska lakikaan ei anna osallistumiselle selkeitä ohjeita, on vaikea määrittää mitä käytännön pitäisi olla. Mikäli asiaa haluaa perinpohjaisesti tutkia, tietoa löytyy kyllä, mutta kiven alta. Lasten ja nuorten osallistaminen on silti pitkälti omista mielikuvista lähtevää, tämä on suuri miinus. Joka kaupungissa on myös aivan omat toimintamallinsa ja ajatuksensa, mikä osaltaan lisää osallistumisen tason kirjavuutta.

Osallistumisen alueperustaisuus

Lasten ja nuorten osallistumisen vahvistamisen kansallisena lippulaivana toimii vuonna 2007 perustettu Suomen Lasten Parlamentti (SLP). Parlamenttitoimintaa ohjaa lapsiasiavaltuutetun johdolla eduskuntaryhmien asettama neuvottelukunta ja sillä on vahvat demokratiakasvatukselliset päämäärät. SLP:n tavoitteena on rakentaa maailman ensimmäinen kattava parlamentaarinen järjestelmä, jonka puitteissa lapsia lähestytään alueellista ikäryhmäänsä edustavana yksilötoimijoina. Sekä paikallis- että kansallistasolla noudatetaan edustuksellisen demokratian periaatteita ja toimintatapoja. Lapset valitaan kunnallisiin parlamentteihin kouluittain tai koulupiireittäin äänestämällä. Kunnalliset parlamentit puolestaan valitsevat edustajansa

kansalliseen parlamenttiin. SLP:n jäsenet edustavat Suomea lapsiparlamentaarikkojen kansainvälisissä tapaamisissa ja kansallisen tason poliittisissa tilaisuuksissa tehtävänänsä tuoda esille ”lapsen ääni”.

SLP:n toiminta rakentuu pitkälti kunnallisten lapsiparlamenttien varaan. Nämä alle 15-vuotiaille suunnatut vaikuttamiskanavat toimivat usein yhteistyössä vartuneemmille nuorille tarkoitettujen nuorisofoorumien kanssa. Toimielinten nimikkeet, tehtävät ja toiminnan muodot määritellään kuntakohtaisesti, mutta periaatteessa ne noudattavat samaa ideaa: lapsi- ja nuorisojäsenet harjoittelevat kunnanhallinnon toimintakäytäntöjä osallistuen valmistelu-, päätöksenteko- ja arviointiprosesseihin, tiedottavat toiminnastaan koulujen oppilaskunnille ja kansalliselle parlamentille, ja pyrkivät vastaavasti välttämään oppilaskuntien ja kansallisen toimielimien viestejä kunnalliseen suunnitteluun ja päätöksentekoon. Yhden esimerkin tällaisesta alueperustaisesta osallistumisjärjestelmästä tarjoaa Porissa kehitetty vaikuttamisen polku, joka on nimetty ”Nuorten Porilaisten Marsiksi” (kuva 1).

Nuorten Porilaisten Marssin kaltainen lapsiparlamenttitoiminta nojaa rationalistis-byrokrattiseen ja hallinnollisia territorioita korostavaan hallinnan kulttuuriin, jossa edustuksellisen demokratian käytäntöjen uskotaan toteuttavan kuulemis- ja osallistamisvelvoitetta parhaiten. Tarve kuulla lasten ja nuorten ääntä edustuksellisesti liittyy siis julkishallinnollisten organisaatioiden tarpeeseen toimia tasa-arvoisesti yleistä etua tavoitellen (esim. Manicas 1987; Vartola 2005; Pustinen 2006). Kuuleminen edellyttää (ja tukee) laajamittaista demokratiakasvatusta, jossa lapsia ja nuoria opetetaan tietämään ”miten demokratia toimii” ja ilmaisemaan tarpeitaan ja toiveitaan järjestelmän mahdollistamalla ”oikeilla” tavoilla. Alueelliseen edustuksellisuuteen perustuvan osallistamisen taustalta hahmottuu siis ajatus ”yleisestä lasten ja nuorten edusta”, joka voidaan tavoittaa parhaiten maantieteellis-hierarkkisesti rakentuvia lapsi- ja nuorisoyhteisöjä kuulemalla.

Osallistumisen tarpeiden ja toimintatapojen kiinnittämiselle ensisijassa tiettyyn maantieteelliseen alueeseen on Suomessa vankka tausta. Viime vuosikymmeninä on selvitetty ja kokeiltu monia erilaisia lähidemokratian toimintamalleja (esim. Martikainen & Yrjönen 1984; Harju 1988). Kuluvalle vuosituonnille alueperustaisesta osallistumisesta puhuttaessa on käytetty muiden muassa aluekumppanuuden (Turussa), lähidemokratian (Oulussa), aluetoimikuntien (Vantallaa) ja alue-neuvottelukuntien (Espoossa) määritelmiä. Kuutoskaupungeista Helsinki on ainoa, jossa alueperustaista osallistumista ei ole pyritty vahvista-

Taulukko 1. Esimerkkejä kunnallisten lapsi- ja nuorisasioista vastaavien julkishallinnon toimijoiden osallisuutta, osallistumista ja vaikuttamista koskevista tulkinnoista. (Huomautus: englanninkieliset käännökset puuttuvat taulukosta niiden käsitesisältöjen retorisuuden erilaisuudesta johtuen)

Table 1. Examples of municipal administrative actors' understandings of participatory child and youth policy terminology. (A note: English translations are absent due to their conceptual and rhetorical differentiation)

KUNTA	OSALLISUUS	OSALLISTUMINEN	VAIKUTTAMINEN
TAMPERE	Kaikki lapset ovat ja voivat olla mukana heitä koskevassa päätöksenteossa	Konkreettista osallistumista johonkin toimintaan, lapsia ja nuoria koskevaan päätöksentekoon ja asioihin.	Annetaan lapsille ja nuorille mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua päätöksentekoon, jotka liittyvät jollakin lailla heidän elämään.
IISALMI	Enemmän kuin osallistumista; jatkuvaa, arjessa olevaa jokapäiväistä kuulemista isoissa ja pienissä asioissa; kaikkia koskevaa.	Pääasiassa edustuksellista.	Tulee lähelle osallisuutta; konkreettista vaikuttamista hallintoon; lasten toteuttamaa aikuisavusteista osallistumista; muutokseen tähtäävää.
TURKU	Laaja käsite; mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa asioihin; massan mukana menemistä, ei välttämättä aktiivista.	Mahdollisuutta osallistua ja toimia aktiivisesti.	Osaksi osallisuuden sisällä; aktiivista tekemistä.
KOTKA	Oikeutta olla ryhmän jäsen; saa vaikuttaa asioihin; nuorten mielipidettä kysellään asioista.	Mukana asiassa; konkreettisesti tekemässä jotain; osallistua voi vaikuttamatta.	Vaikuttamista päätöksentekoon arkisemmalla tai virallisemmalla tasolla.
PORI	Oikeus kuulua erilaisiin ryhmiin; olla tasavertainen; tulla kuulluksi; ryhmän jäsenenä huomioimista.	Ei välttämättä vaikuttamista; passiivinen osallistuminenkin on mahdollista.	Tietoisempaa ja päämäärähaakuisempaa kuin osallistuminen; toiminnalla on tietty tarkoitus; tavoite asioiden parantaminen.
VARKAUS	Tehdään itse ja toimitaan; ollaan aktiivisemmassa roolissa kuin pelkästään osallistuttaessa.	Passiivisempaa kuin osallisuus, ei itse tekemistä; osallistumista johonkin, mitä joku muu järjestää.	Osallisuuden sisäinen asia; yksi tapa olla osallisuudessa; aktiivista toimimista; määrittäyty toiminnan vaikutuksista käsin.
MIKKELI	Aktiivisesti mukana olemista omalla panoksella itselle tärkeässä asiassa; liittyy kokemus kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisesta.	Osallisuutta lievempi; osallistua voi myös toisen järjestämään toimintaan; olla tekijänä mukana; pienempi osallisuuden muoto.	Osa osallisuutta; voi olla eritasoista; oman elämän asiantuntijana toimimista; pienillä asioillakin voi vaikuttaa; myös puoluejärjestelmään mukaan lähtemistä.
KEMPELE	Liittyy edustukselliseen järjestelmään; järjestelmän osana jokainen on osallinen; välillistä osallistumista; voi olla passiivistakin.	Osallistumista johonkin toimintaan; aktiivista; suora vaikuttaminen.	Kannan ottaminen yhteiskunnan jäsenenä itseä kiinnostaviin ja läheisiin asioihin; yhteiskunnallisesti merkittävät asiat.

maan keskushallintovetoisesti sitten 1980-luvun lähidemokratiakokeilujen (Bäcklund 2007). Poikkeuksen tähän tekee lasten ja nuorten osallistaminen. Muutoin vaihtoehtoisia osallistumisen menetelmiä suosinut ”Hesan Nuorten Ääni” -vaikuttamishanke ei eronnut alueperustaisuuden osalta merkittävästi lapsiparlamenttien ja nuorisofoorumien ideasta.

Edustuksellisen ja alueperustaisen osallistumisen korostumista aineistossamme selittää se, että lasten ja nuorten elämänpiirin ajatellaan muodostuvan hierarkkisesti laajenevista kehistä. Esimerkiksi Tampereen lapsipoliittisessa ohjelmassa (2005) ”reviiriksi ja hallintapiiriksi” määritellään leikki-ikäisille lapsille (0–6 vuotta) koti, piha, korttelipuisto ja päiväkot; kouluikäisille (7–12

Nuorten porilaisten marssi (NPM)

Porin kaupungin koulutoimi ja vapaa-aikatoimi ovat yhteistyössä kehittäneet lasten ja nuorten vaikuttamiseen/osallisuuteen/kuulemiseen liittyviä asioita Porissa "nuorten porilaisten marssi" nimikkeellä. NPM pitää ja on pitänyt sisällään monenlaisia toimintoja: vaikuttamisen polku-malli, eduskuntavierailut, nuorten osallistuminen lautakuntiin, päättäjien kyselytunnit jne. Vaikuttamisen polku on toimintamalli, jossa porilaiset lapset ja nuoret voivat koulukohtaisen työskentelyn, alueparlamenttien, nuorisovaltuuston ja verkkodemokratian (aloitekanava.fi) kautta vaikuttaa kaupungin päätöksentekoon. Kouluissa työskennellään koulukohtaisesti siten, että jokaisessa koulussa on nimetty ohjaava opettaja, jonka erityisvastuulla lasten ja nuorten vaikuttamisasiat ovat ja kaikilla kouluasteilla toimii myös omat oppilaskunnat. Ohjaaville opettajille ja oppilaskuntien edustajille on annettu koulutusta aiheesta. Alueparlamentteja on viisi ja ne on jaettu alueellisesti koulujen ja nuorisotilojen mukaan. Niiden toimintaa ohjaavat työpari: opettaja + nuorisonehjaaja. Alueparlamenttiin osallistuvat kunkin alueen koulujen edustajat (peruskoulu 1-2/hlö, lukio 1hlö, yksityiset oppilaitokset 1hlö) sekä ammattiopiston, nuorisovaltuuston ja kaupunginhallituksen edustajat. Erikseen kutsutaan paikalle virkamiehiä ja lautakuntien edustajia esityslistalla olevien asioiden pohjalta. Oppilaitosten ulkopuolisten nuorten osallistumismahdollisuudesta päättävät parlamentit ilmoittautumisten perusteella (parlamenteissa on mm. alueiden nuorisotilojen edustus). Alueparlamenteissa käsitellään asiat esityslistan mukaisesti. Esityslista on koottu oppilaskuntienhallitusten, hallintokuntien ja nuorisovaltuustolta tulleiden asioiden pohjalta. Syksyllä 2009 alueparlamentit käsitelivät mm. lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä asioita ja heidän näkemyksensä liitettiin osaksi lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa valmistelleen työryhmän raporttia. Käsitellyt asiat viedään päätösten mukaisesti jatkotoimenpiteitä varten hallintokuntiin ja/tai nuorisovaltuustoon. Alueparlamentit kokoontuvat minimissään kaksi kertaa vuodessa. Keväällä 2010 alueparlamentit järjestetään poikkeuksellisesti ikäryhmittäin (alakoululaiset, yläkoululaiset ja toisen asteen opiskelijat). Aloittekanava.fi toiminnan moderaattoreina toimivat koulutoimen edustaja ja kaksi vapaa-aikatoimen edustajaa. Eduskuntavierailut ovat osoittaneet suurta mielenkiintoa lasten ja nuorten keskuudessa ja niistä saamien palautteiden pohjalta näyttää olevan perusteltua toteuttaa niitä myös jatkossa sopivin väliajoin. Viidessä lautakunnassa on nuorisovaltuuston edustaja (koulutusltk, kulttuuriltk, Porin ammattiopistolk, tekninenltk ja vapaa-aikalkt). Joka toinen vuosi järjestetään lasten ja nuorten kyselytunti päättäjille. Vastajaiksi kutsutaan kaupungin ylintä virkamies- ja poliittista johtoa. Kaupunginhallitus on myös vastavuoroisesti kutsunut lapsia ja nuoria keskustelemaan kanssaan mm. koulukiusaamisasioista. Virkamiehille on annettu tiedotusta toimintamalleista ja nuorisolain velvoitteista. Porilla on edustus niin opetushallituksen järjestämässä lasten ja nuorten foorumissa kuin Suomen lasten parlamentissa.

Kuva 1. Nuorten Porilaisten Marssi (aineisto-ote, 2009). *Figure 1. Portrait of the youth participation program of Pori (data excerpt, 2009).*

vuotta) koti, piha, korttelipuistot, kaupunginosa-puistot, koulu ja palvelurakenne; ja varhaisnuorille (12–16 vuotta) koti, piha, korttelipuistot, koulu ja palvelurakenne (Kallio 2006: 120). Julkisen hallinnon retoriikassa lapset ja nuoret näyttävät näin vahvemmin (hallinnollisille) asuinalueille kiinnittyneinä kuin aikuiset, jolloin yhteisöllisyyden ja osallistumisen motivaatioidenkin ajatellaan rakentuvan alueellisesti.

Tämä tulkinta lasten ja nuorten tilallisista sidoksista ei tunnista nykypäivän perheiden elämäntapa, jossa harrastukset valitaan kiinnostuksen eikä lähitarjonnan mukaan, kouluvalintaan vaikuttaa läheisyyden lisäksi opetustarjonta, ystävyys-suhteita luodaan itseä kiinnostavissa virtuaalisissa ympäristöissä, perheet muuttavat asuinalueelta ja kunnasta toiseen, vanhemmat eroavat ja perustavat uusperheitä, lapsilla on enemmän kuin yksi koti, loma-aikaa vietetään kakkosasunnoissa ja ulkomaisissa matkakohteissa, ja niin edelleen. Kuten aikuisten myös lasten ja nuorten arki on verkostoitunutta, liikkuvaa ja dynaamista (Benwell 2009; Ruckenstein 2010). Tästä johtuen heidän yhteisöllisyyden kokemuksensa ja osallistumisen motiivinsa eivät välttämättä rakennu lähtökohtaisesti alueperustaisesti.

Julkishallinnon retoriikan idealistisia ja romantisoivia sekä osallistumisen alueperustaisuutta korostavia näkökulmia voidaan kritisoida siksi, että ne ovat luonteeltaan normatiivisia eivätkä sovi yhteen jälkimodernin ihmisen identiteettipoliitikasta tehtyjen tulkintojen kanssa (esim. Giddens 1991; Beck ym. 1994). Kaikki julkishallinnon toimijat eivät kuitenkaan ole tietämättömiä osallistumisen ja yhteisöllisyyden monimutkaisista tilallisista kytköksistä, vaan kokevat pikemminkin voimattomuutta yrittäessään sovittaa lasten ja nuorten elämismaailmoja yhteen yleispiirteisten strategioiden kanssa. Kuten yksi asiantuntijostamme toteaa:

Luulen, että tämänhetkiset osallistumismuodot eivät vastaa nuorten tapaa toimia. [...] Asioiden tulisi uskoakseni olla heidän arkeaan lähellä olevia, kohtuullisen lyhyellä aikasyklillä toteutettavia asioita. [...] Nuorille osallistumisen muotojen pitäisi sisältää mahdollisuuksia eri intensiteetillä tapahtuvaan vaikuttamiseen – aktiivista osallistumista esim. verkossa tapahtuvaan mielipiteen ilmaisuun.

Sekä kansallisella että kunnallisella tasolla territoriaalisen osallistumisen kritiikkiin onkin ryhdytty

vastaamaan tarjoamalla vaihtoehtoisiksi osallistumisen areenoiksi virtuaalisia toimintaympäristöjä, jotka ovat periaatteessa avoimia kaikille lapsille ja nuorille asuinpaikasta riippumatta.

Tietoverkot territoriaaliset rajat ylittävän osallistumisen mahdollistajina

Tietoyhteiskuntakehityksen mahdollistaman yhteisöllisen toiminnan poliittinen potentiaali on tunnistettu useissa viimeaikaisissa lasten ja nuorten osallistumista ja kansalaisuutta tarkastelevissa tutkimuksissa (esim. Horelli & Kaaja 2002; Mossberger ym. 2008). Verkko on nähty tärkeäksi välineeksi erityisesti suoran osallistumisen edistämiseksi ja hallinnollisten territorioiden ylittämiseksi. Verkko-yhteisöt eivät ole sidoksissa aikaan ja paikkaan samalla tavalla kuin muut arkiset yhteisöt. Tämä käytännön sidosten löyhyys mahdollistaa eri aihepiirien ympärille rakentuvan yhteisöllisyyden, jonka tilalliset kytkökset eivät ole ennalta asetettuja (ks. esim. Renninger & Shumar 2002; Woolgar 2002; Tuomi 2005; Uotinen 2005). Tietoverkot tukevat myös symbolista yhteisöllisyyttä, jossa kootuu tietoisuus yhteenkuuluvuudesta (osallisuus) konkreettisen yhteistoiminnan (osallistuminen) sijaan (ks. esim. Lehtonen 1990).

Lapsille ja nuorille virtuaalidellisuus tarjoaa aivan erityistä olemisen ja toiminnan tilaa, jossa ikäerot eivät ole havaittavissa tai valvottavissa yhtä helposti kuin reaali maailmassa (Kallio 2008). Korkean elintason ja teknologiamyönteisyyden ansiosta virtuaaliset toimintaympäristöt ovat Suomessa melko tasavertaisesti kaikkien lasten ja nuorten saavutettavissa (vrt. Ruckenstein 2010: 502). Uudet sukupolvet ovat myös edeltäjiään taitavampia teknologian käyttäjiä, mikä parantaa suhteellisesti heidän asemaansa virtuaaliyhteisöjen toimijoina (ks. Kaivola & Rikkinen 2011). Suomalaiset lapset ja nuoret viettävätkin runsaasti aikaa erilaisissa verkkoyhteisöissä, joista osa kokoontuu erityisesti heille suunnatuilla alustoilla (esim. goSupermodelissa), osa yleisfoorumeilla (esim. IRC-galleriassa) ja osa ikärajoitetuissa palveluissa (esim. Facebookissa).

Myös julkishallinnossa on tunnistettu verkko-ympäristöjen potentiaali lasten ja nuorten kuulemiselle ja osallistamiselle. Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) tukee vahvasti lapsi- ja nuorisotoimen peruspalveluiden viemistä verkkoon. Esimerkiksi Tampereella verkkoasiointi on koordinoitu Nuorten Tampere -portaalin (<www.nuorten-tampere.fi>) kautta, joka toimii sekä asioiden hoitamisen että vaikuttamisen väylänä. Pääkaupunkiseudulla arkisen elämän kysymyksiä käsitellään

Helsingin seutukunnan nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden ylläpitämässä Pulmakulmassa (<www.nuoret.info>), jossa kysymyksiin vastaavat pääkaupunkiseudun ja kehyskuntien nuorisotyöntekijät yhteistyössä eri alojen asiantuntijoiden kanssa. Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskus puolestaan koordinoi OKM:n tuella kansallista verkkonuorisotola Netaria (<netari.fi>), jonka työntekijät ”jalkautuvat” myös lasten ja nuorten suosimiin virtuaaliympäristöihin (Habbo Hotelliin, Demi.fi-sivustolle, IRC-galleriaan ja Facebookiin).

Positiivisen potentiaalin ohella virtuaaliyhteisöstä puhuttaessa ilmaistaan kuitenkin samalla huolta lasten ja nuorten omaehtoisen yhteisöllisyyden vaaroista. Haastattelemamme asiantuntijat tuskailivat esimerkiksi verkko-ympäristöjen liiallista avaruutta:

Aatteellinen köyhyys ja oikeiden ihanteiden puute ovat luoneet moniarvoisen avaruuden, jossa ei voi liikua vääriin suuntiin.

Virtuaalinen tila, joka tarjoaa edellytyksiä lasten ja nuorten laajamittaiseen tavoittamiseen heille mieluisassa toimintaympäristössä mahdollistaa siis myös heidän kiinnittymisensä ”vääränlaisiin” yhteisöihin. Tämän pelätään edesauttavan yhteiskunnan kannalta vahingollisten seurausvaikutusten syntyä. Vertaiskulttuuriin sivustoihin (esim. Habbo Hotelliin, goSupermodeliin ja TOPModeliin) ja verkkopohjaisiin peleihin (esim. Counter-Strikeen ja World of Warcraftiin) ei näin ollen suhtauduta potentiaalisina yhteisöllisyyttä tukevana verkkofoorumeina, vaan pikemminkin eristävinä ja haitallisina vapaa-ajanvieteiksi muotoina. Koettu osallisuus asettuu tässä puheessa vastakkain hallinnon rationaliteetteja noudattelevan osallistumisen ja osallisuuden kanssa. Siten se tuo näkyviin hallinnon pyrkimyksen hallita ja ohjata lasten ja nuorten verkko-yhteisöllisyyttä ”oikeaan” suuntaan.

Peruspalveluiden ohella lapsille ja nuorille tarjotaan verkossa erityisiä osallistumiskanavia. Lapsiparlamenteilla ja nuorisofoorumeilla on bloggeja ja palautesivustoja, joiden kautta lapset ja nuoret voivat kertoa näkemyksiään ja kommentoida edustuksellista toimintaa (esim. SLP:n vaikuttamissivusto <www.valto.fi>). Kunnat hyödyntävät verkko-osallistumisen foorumina yleisimmin Aloitekanavaa (<www.aloitekanava.fi>), joka on Nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden kansallisen koordinaatio- ja kehittämiskeskuksen ylläpitämä verkkoportaali. Keskus toimii Oulun kaupungin nuorisosiainkeskuksen alaisuudessa, jolle OKM on osoittanut nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden kansallisen koordinoinnin:

Aloitekanava vastaa nuorisolain (2006) 8 §:n kunnille asettamaan vaatimukseen järjestää nuorille mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden valmisteluun. Lisäksi Aloitekanava mahdollistaa nuorten kuulemisen heitä koskevissa asioissa ja vastaa näin nuorisolain asettamiin haasteisiin. Palvelun tavoitteena on myös toteuttaa osaltaan valtioneuvoston hyväksymän Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman (2007–2011) tavoitteita. Palvelun kehittämistä ja toteutusta tukee opetusministeriö. (Aloitekanava 2012)

Aloitekanava on kansallisia lapsi- ja nuorisopoliittisia linjauksia noudatteleva kunnille tuotettu palvelu. Kuntalähtöisyys käy ilmi heti etusivulta, jonka keskelle on sijoitettu ”kunnat”-hakuruutu. Hakutoiminnon avulla käyttäjä voi etsiä yksittäisiä kuntia ja asettaa ”kanavat” aakkos- tai suosituimmuusjärjestykseen. ”Suosituimmuus” viittaa kuntakohtaisten portaalien käyttäjämääriin – mitä enemmän aktiivisuutta, sen korkeammalle kunta pääsee listauksessa. Vuoden 2012 marraskuun neljäntenä päivänä suosituimpien kanavien etusivulle kipusivat Ylivieska (98 % aktiivisempi kuin muut kunnat), Laukaa ja Raahen (97 % aktiivisempi kuin muut kunnat) sekä Porvoo (98 % aktiivisempi kuin muut kunnat). Peränpitäjäkuntia oli yhteensä 21 (0 % aktiivisempia kuin muut kunnat). Kunnat esittäytyvät portaalissa joko vaakunoillaan tai nuorten laatimilla kuvilla. Kunta-kohtaiselle sivulle siirryttäessä portaali toivottaa käyttäjän tervetulleeksi seuraavasti: ”Aloitekanavan prosessi muuttaa maailmaa tai ainakin tekee kotikuntanasta hiukan paremman paikan elää.”

Aloitekanavan kautta lapsille ja nuori tarjotaan siis mahdollisuus vaikuttaa kotikuntansa asioihin. Kanavan aktiivinen käyttäminen edellyttää rekisteröitymistä oman kunnan kanavalle. Siellä voi esittää ideoita, joista muokataan muiden kanavan käyttäjien kommenttien pohjalta aloitteita (vrt. kuva 1). Aloitteiden laatimisessa avustavat kuntien aikuistoimijat, jotka voivat myös esittää nuorille kysymyksiä kanavan kautta. Haastatteluisamme aloitekanavatyössä mukana olevat kuntien työntekijät korostivat, että kaikille ideoita esittäneille nuorille tehdään selväksi, miksi aloitteen eteenpäin vieminen onnistuu tai ei onnistu.

Tässä Aloitekanavassaki just se hyvä et nuori näkee et siinä että hän tekee aloitteen ja sit se kulkee jonneki mut kaikki niistä niin ei mene sen mukaan mitä joku ajattelee [...] Et seki kuuluu mun mielest tähän kuulemiseen [...] se ajattelutapa sit et kaikki asiat ei tehdä niinko mun mielipiteeni mukaan tai mun sanomisteni mukaan vaan monta kertaa niihin liittyy niin monta asiaa et miks ei ne toteudu tai miks ei niitä hoideta näi ja näi. Mut et täs on aina se et täytyy aina perustella tässä esimerkiksi tässä Aloitekanavassa, perustellaan

sitte teille esimerkiksi ’meil ei oo rahaa tällaseen budjetissa’ tai jotaki tälläsi juttuja et miksi tätä ei nyt tällä hetkellä voida toteuttaa.

Aloitekanavan kautta välittyvä OKM:n ja kuntien viesti on selkeä. Nuorten verkko-osallistumisen toivotaan suuntautuvan kunnalliseen vaikuttamiseen, koska heidän osallisuutensa tarkoituksenmukaiseksi perustaksi mielletään hallinnollinen alueellinen yhteisö. Syitä alueperustaisuuden korostamiselle voidaan etsiä kahdesta suunnasta. Ensimmäkin palvelun tavoitteena on tarjota kunnille väline lasten ja nuorten lakisäätöisen kuulemisen toteuttamiseen. Tämä ei kuitenkaan yksin selitä kuulemisen alueperustaisuutta – olisihan kuntalaisiksi tunnustautuminen ja osallistumisen kohteet mahdollista erottaa toisistaan, jolloin itse toiminta voisi rakentaa nuorten kiinnostuksen kohteista käsin. Toinen syy alueperustaiseen osallistamiseen edustuksellisen demokratian keinoin liittyykin julkishallinnon osallistamisen implisiittiseen tavoitteeseen. Kuten yksi haastattelemistamme asiantuntijoista suoraan ilmaisee, osallistamisen pyrkimyksenä ei ole ensisijaisesti lasten ja nuorten elämämaailmojen tunnistaminen, vaan opettaa ja aktivoi heitä toteuttamaan poliittista toimijuuttaan edustuksellisen demokratian toimintatavoilla: ”Kysymys kouluissa ja päiväkodeissa ei ensi sijassa siis ole lasten ja nuorten näkemysten keräämisestä, vaan kansalaiseksi kasvamisesta.”

Lapsille ja nuorille tuotetut verkko-osallistumisen palvelut paljastavat, että vaikka virtuaalinen tila mahdollistaa territoriaalisten sidosten ylittämisen ja tarjoaa yhden vastauksen alueperustaisen osallistumisen kritiikille, ei se itsessään ratkaise osallisuuteen liittyvää problematiikkaa. Aloitekanava perustuu samoille oletuksille lasten ja nuorten osallisuuden ja osallistumisen tilallisista sidoksista kuin lapsiparlamenttitoiminta, eikä se edistä toisin paikantuviiin yhteisöihin kiinnittyneiden lasten osallistumista. Mediatutkija Seija Ridelliä (2003:13) mukaillen, teknisestä interaktiivisuudesta ei ole apua mikäli toimijoiden väliet määrittely- ja valtasuhteet jäävät ennalleen.

Yhteisöllisyyden ja osallistumisen suhteelliset tilakyytkökset

Aktiivinen, hallinnollisesti aluerajattu paikallisyhteisö asetetaan kunnallisten osallistumishankkeiden ytimeen tyypillisesti silloin, kun kunnallistalouden heikentyessä nousee tarve etsiä uusia toimintatapoja hyvinvoinnin turvaamiseksi (esim. Kananen ym. 1995). Myös omassa aineistoissamme lasten ja nuorten territoriaalista kiinnittymistä korostetaan tärkeänä asiana nimenomaan alueellisen

yhteisöllisyyden ja sosiaalisen pääoman näkökulmista. Esimerkiksi *Tampereen kaupungin lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa* (2007: 51) esitetään, että ”kaupunkisuunnittelussa otetaan huomioon lapsille ja nuorille turvallisen ympäristön elementit; positiivinen alueidentiteetti, yhteisöllisyys, ympäristön hahmotettavuus, lapsen mittakaava ja lasten ja nuorten eri ikäkausien toimintamahdollisuudet”. Vantaan lastensuojelusuunnitelman (2008: 15) lähtökohtana on lasten ja nuorten kiinnittyminen omalle asuinalueelleen: ”Lapset ovat aikuisia konkreettisemmin sidoksissa fyysiseen ympäristöönsä. Kasvu-ympäristön ulkoisilla ja toiminnallisilla puitteilla on suora vaikutus lasten ja nuorten hyvinvointiin.” Yhdessä revii- ja hallintapiirirajausten kanssa nämä linjaukset tuovat esiin yhteisöllisyydelle ja osallistumiselle kuvitellut vahvat alueelliset sidokset.

Tämän kaltaisia lähestymistapoja on kritisoitu laajalti, koska ne perustuvat usein ennemminkin kuviteltujen – tai toivottujen – kuin elettyjen yhteisöjen lähtökohdille. Jo Manuel Castells (1997) kyseenalaisti projekti-identiteeteistä puhuessaan ajatuksen kansalaisten osallistumisen kanavoimisesta julkisen sektorin toivomilla, hyvinvointivaltiota ylläpitävillä ja hallinnollisten alueiden kautta toteutuvilla tavoilla. Hajer ja Hendrik Wagenaar (2003) ovat kuvanneet aktiivista kansalaisuutta ikään kuin valmiina olemisen politiikkana: ihmiset aktivoituvat, kun tapahtuu heitä itseään koskettavia asioita, eikä näillä kiinnostuksen kohteilla ole välttämättä mitään tekemistä hallinnan territorioiden kanssa (myös Leino & Laine 2012). Tämän ajatuksen mukaisesti Lynn Staeheli (2011: 397) korostaa nuorison lukeutuvan niiden ihmisryhmien joukkoon, joille alueellisesti rajautuvia kansallisvaltioita ja ylijarjaisia kosmopoliittisia kansalaisuuden tiloja merkittävämpiä ovat heidän omassa elämänsäpiirissään merkityksellistyvät eletyn kansalaisuuden tilat (vrt. Koefoed & Simonsen 2012). Sirpa Tani (2011) löytää tällaisia nuorille merkittäviä yhteisöllisyyden paikkoja esimerkiksi kaupakeskuksista, joiden populaarikulttuurisesti latautuneet julkisen ja yksityisen tilan rajapinnat tarjoavat hyviä mahdollisuuksia ”hengailuun” (myös Kallio & Häkli 2011a).

Eletyissä kansalaisuuden tiloissa syntyvien paikkaidentiteettien ja -sidosten maantiede on ymmärrettävissä paremmin suhteellisten topologisten kuin kategoristen topografisten tilallisuuden tulkintojen kautta (esim. Häkli 2008; Allen 2011). Topologisessa tarkastelussa kaikki tilalliset suhteet eivät avaudu samojen parametrien kautta, vaan eri näkökulmista voidaan tunnistaa useita tilallisia ulottuvuuksia, joiden kautta yhteisösuhteet rakentuvat. Käytännössä tilallisten sidosten variaa-

tiota voidaan tarkastella vaikkapa ilmiöiden politisoitumisen sfäärien kautta. Siinä missä korttelipuistoon liittyvät kysymykset politisoituvat usein nimenomaan paikallisyhteisöille (territoriaaliset tilasidokset), paikantuvat tonnikalan liikakalastusta kritisoivat ja kasvissyöntiä kannattavat yhteisöt toisin (verkostomaiset ja fluidit tilasidokset). Topografisella kartalla edelliset piirtyvät selkeiksi ”taskuiksi” ja jälkimmäisten koheesio näyttää olemattomalta. Ei-alueellisten yhteisöjen tilallinen paikantuminen saadaan kuitenkin näkyviin topologisella kartalla, joka voidaan laatia esimerkiksi sosiaalisen median käyttäjärhymiä seuraamalla.

Tulevan tutkimuksen haasteeksi esitämmekin lasten ja nuorten topologisten tilallisten kytkösten tarkastelua, joka auttaisi tunnistamaan, missä yhteisöissä lasten ja nuorten osallisuuden kokemukset rakentuvat ja mihin ympäristöihin heidän osallistumismotivaationsa kiinnittyvät. Näin rakentuva ei-alueperustainen ymmärrys tarjoaisi lapsi- ja nuorisopolitiikan sekä julkishallinnon toimijoille välineitä lasten ja nuorten elettyä arkea tukevien strategioiden ja käytäntöjen kehittämiseen.

Oletettu, kuvitelu ja toivottu alueperustainen yhteiskunta

Analyysimme perusteella suomalaista lapsi- ja nuorisopolitiikkaa ohjaavat yksipuoliset tulkinat yhteisöllisyyden ja osallistumisen alueellisista sidoksista, sekä kansallisella että kunnallisella tasolla. Alueperustaisuus näkyi paitsi edustuksellisen lapsiparlamenttitoiminnan, myös suoran osallistumisen verkkodemokratiahankkeiden retoriikassa. Lasten ja nuorten toiminnallisen yhteisöllisyyden lähtökohtana pidetään pääasiassa asuinalueita ja -kuntia, joissa osallisuuden kokemusten kuvitteluun ja halutaan syntyvän. Näin ollen myös osallistumismotivaation katsotaan olevan sidoksissa alueeseen. Nämä tulkinat näyttävät ongelmallisina kriittisen kansalaisuuden ja poliittisen toimijuuden tutkimuksen näkökulmista, joissa yhteisösuhteiden nähdään rakentuvan arkisissa käytännöissä, eikä tilallinen paikantuminen ei ole tällä tapaa kategorista, territoriaalista ja normatiivista. Vaikka lapsille ja nuorille merkittävät yhteisöt kiinnittyvät myös maantieteellisiin alueisiin, rakentuvat heidän paikkaidentiteettinsä samanaikaisesti muidenkin tilallisten ulottuvuuksien kautta.

Hyvän esimerkin alueperustaisen osallisuuden kritiikistä tarjoaa kaupunkimaantieteilijöiden Lasse Koefoedin ja Kirsten Simonsenin (2012) tutkimus pakistani-laistaustaisten tanskalaisten tilallisesta kiinnittymisestä. Benedict Andersonin hengessä he tunnistavat lukuisia yhteisöllisyyden

muotoja ja tapoja, joissa kansalaisuus ”ottaa fluidin muodon, joka ilmenee suhteessa ’kuviteltuun yhteisöön’ rakentuvia mahdollisia kytköksiä tunnuksellana jatkuvana identiteettinä” (s. 632). Käytännössä haastatellut identifioituvat Kööpenhaminaan ”juuri siksi, että näkevät sen monikulttuurisena paikkana” (s. 632). He arvostavat taekwondon, musiikin ja islamin kautta rakentuvia yhteisöjä, joissa kategoriat menettävät merkitystään, ihmisarvo korostuu ja ”olon voi kokea miellyttäväksi erityisessä tanskalais-pakistanilaisessa identiteetissä” (s. 636). Pakistanilaisesta tanskalaisesta kiinnittyvät myös kansainvälisiin verkostoihin, jotka ”perustuvat jaettuun maahanmuuttajahistoriaan ja samansuuntaisiin sukupolvikokemuksiin joissa, huolimatta eurooppalaisten maiden kansallisista eroista, on mahdollista ’tunnistaa’ ja ’tulla peilatuksi’ samankaltaisten kasvatuksesta johtuvien ongelmien ja kokemusten kautta” (s. 637). Tällaisten monimuotoisten tilallisten sidosten ymmärtäminen on edellytys myös lapsille ja nuorille merkittävien yhteisöjen tunnistamiselle ja heidän eletyn osallisuutensa tukemiselle.

Alueperustaisuuden ideaan sisältyy lapsi- ja nuorisopoliittisessa retoriikassa lisäksi tulkinta yhteisöllisyyden ikäperustaisuudesta. Julkishallinnossa jaetaan pitkälti ajatus, jonka mukaan tietystä koulusta, kunnasta tai maasta tuleva lapsi voi edustaa ikäryhmäänsä kuuluvia lapsia alueellisesti. Tämä varsin kategorinen tulkinta ei ole harvinaisen tieteen piirissäkään. Muun muassa Claire Freemanin ja Paul Tranterin (2011: 20) esittelemä tutkimustulos, jonka mukaan ”lapsilla kaikkialla maailmassa on samankaltainen näkemys laadukkaasta kaupunkitilasta [ja] lasten keskuudessa vallitsee huomattava yksimielisyys hyvästä kaupungista”, heijastaa tätä asennetta (vrt. Kallio 2005).

Alueellisille tilasidoksille ja ikäperustaisuudelle rakentuvat tulkinnat ovat erityisen ongelmallisia edustavuuteen perustuvien kuulemis- ja osallistamiskäytäntöjen osalta. Kun virallisesti tunnustettu ”lapsen ääni” rakentuu julkishallinnon rakenteissa näiden ideaalien mukaisesti, päädytään sivuuttamaan yhteisöllisyyteen aina sisältyviä toiseuden kysymyksiä. Tasa-arvoistamiseen pyrkivä osallistaminen ja kuuleminen voi päättyä eriarvoistamaan lapsia ja nuoria ja vaientaa entisestään niitä ääniä, jotka puhuvat ”toista kieltä” (Kallio 2009). Lapsuuden ja nuoruuden polarisaatiosta, eli hyvä- ja huono-osaisuuden välisen kuulun leventymisestä, käydyin keskustelun kontekstissa kehitys näyttäytyä paradoksaalisena (vrt. Kallio & Häkli 2011b; Satka 2011). Kun hallinnon rationaaliteettia mukailevat nuoret päätyvät edustamaan myös niitä nuoria, joiden ääni ei mukaudu näihin

normeihin, ajautuu yhteiskunta entistä selkeämmin erillisiin leireihin.

Lopputuloksena esitämme, että lasten ja nuorten paikkasidosten määrittäminen hallinnon rationaaliteeteista käsin johtaa yksipuolisiin ja normatiivisiin yhteisöllisyyttä ja osallisuutta koskeviin tulkintoihin. Osallistumisen, osallistamisen ja kuulemisen kysymykset asettuvat aivan tietynlaiseen valoon, missä lasten ja nuorten eletyt yhteisöt eivät ole pääroolissa. Yksi keskeinen tekijä vallitsevien tulkintojen taustalla on demokratiakasvatuksen tarpeen asettaminen muiden yhteisöllisyyden ja poliittisen toimijuuden merkitysten yläpuolelle. Tämänkin tavoitteen saavuttaminen laajamittaisesti voi olla vaikeaa nykyisillä välineillä: lasten ja nuorten houkutteleva aktiiviseen kansalaistoimintaan tuskin onnistuu ylenkatsomalla heidän elettyjä yhteisöjään. Kuten Minna Ruckenstein (2011) tuo Habbo Hotellia koskevassa analysissään esille, pientenkin lasten elämämaailmojen tunnistaminen ja tunnustaminen on mahdollista – ja markkinatoimijat osaavat jo hyödyntää tätä osallistamisen ja sitouttamisen lähtökohtana. Vastaavaa kiinnostunutta ja herkkää korvaa kaivattaisiin myös kansalliseen politiikkaohjaukseen ja sitä tulkitsevaan julkishallintoon eri aluetasoilla, jotta lasten ja nuorten yhteiskunnallisen toimijuuden merkitys ja paikka asettuisi jatkuvan aktiivisen reflektoinnin kohteeksi.

Kiitokset

Kiitämme Suomen Akatemiaa tutkimuksemme taloudellisesta tukemisesta (SA126700, SA134949), Tampereen yliopiston Tilan ja poliittisen toimijuuden tutkimusryhmää (SPARG) innostavasta tutkimusympäristöstä, ja nimettömiä asiantuntija-arvioijia saamastamme kannustavasta palautteesta.

KIRJALLISUUS

- Allen, J. (2011). Topological twists: power’s shifting geographies. *Dialogues in Human Geography* 1: 3, 283–298.
- Aloitekanava (2012). Opas. 4.11.2012. <www.aloitekanava.fi>
- Arvokas Arki 2009–2012 (2009). Tampereen kaupungin lastensuojelusuunnitelma. 12.12.2011. <www.tampere.fi>
- Beck, U., A. Giddens & S. Lash (1994). *Reflexive modernization*. 225 s. Polity Press, Cambridge.
- Benwell, M. C. (2009). Challenging minority world privilege: children’s outdoor mobilities in post-apartheid South Africa. *Mobilities* 4: 1, 77–101.
- Bäcklund, P. (2007). *Tietämisen politiikka. Kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa*. 276 s. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

- Bäcklund, P. & K. P. Kallio (2012). Poliittinen toimijuus julkishallinnon lapsi- ja nuorisopoliittisessa osallistumisretoriikassa. *Alue & Ympäristö* 41: 1, 40–53.
- Bäcklund, P. & R. Mäntysalo (2010). Agonism and institutional ambiguity: Ideas on democracy and the role of participation in the development of planning theory and practice – the case of Finland. *Planning Theory* 9: 4, 333–350.
- Castells, M. (1997). *The information age. Vol. II.* 461 s. Blackwell, Oxford.
- Dean, J. (2000). Introduction: the interface of political theory and cultural studies. *Teoksessa* Dean, J. (toim.): *Cultural studies and political theory*, 1–19. Cornell University Press, Ithaca.
- Desforages, L., R. Jones & M. Woods (2005). New geographies of citizenship. *Citizenship Studies* 9: 5, 439–451.
- Eäsaari, L. (2002). *Julkinen tila ja valtion yhtiöittäminen*. 232 s. Gaudeamus, Helsinki.
- Finlex (2012). Valtion säädöstietopankki. 4.11.2012. <www.finlex.fi>
- Foucault, M. (2005). *Tiedon arkeologia*. 275 s. Vastapaino, Tampere.
- Freeman, C. & P. Tranter (2011). *Children and their urban environment*. 265 s. Earthscan, London.
- Gambetti, Z. (2005). The agent is the void! From the subjected subject to the subject of action. *Rethinking Marxism* 17: 3, 425–437.
- Giddens, Anthony (1991). *Modernity and self-identity*. 256 s. Polity Press, Cambridge.
- Hajer, M. (2003). Policy without polity? Policy analysis and the institutional void. *Policy Sciences* 36: 2, 175–195.
- Hajer, M. (2004). Three dimensions of deliberative policy analysis. The case of rebuilding Ground Zero. Paper for Presentation at the 2004 Convention for the American Political Science Association, Chicago.
- Hajer, M. & H. Wagenaar (2003). Introduction. *Teoksessa* Hajer, M. A. & H. Wagenaar (toim.): *Deliberative policy analysis*, 1–30. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hall, S. (1999). *Identiteetti*. 285 s. Vastapaino, Tampere.
- Harju, P. (1988). *Yhteissuunnittelu asuinalueiden kehittämisessä. Raportti SOFY-projektin kenttäkokeilusta*. 296 s. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus, Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Heritage, J. (1996). *Harold Garfinkel ja etnometologia*. 327 s. Gaudemus, Helsinki.
- Hiironniemi, S. (2005). Suomen hallinto verkostona – 2000-luvun haasteiden hallintaa. *Sisäasiainministeriön julkaisuja* 14/2005. 133 s.
- Horelli, L. & M. Kaaja (2002). Opportunities and constraints of ‘internet-assisted urban planning’ with young people. *Journal of Environmental Psychology* 22: 1–2, 191–200.
- Häkli, J. (2008a). Regions, networks and fluidity in the Finnish nation-state. *National Identities* 10: 1, 5–20.
- Häkli, J. (2008b). Konfliktit ja symbolinen väkivalta – geopolitiikkaa kehon tilassa. *Terra* 120: 3, 147–157.
- Inkinen, T. (2006). The social construction of the urban use of information technology: the case of Tampere, Finland. *Journal of Urban Technology* 13: 3, 49–75.
- Isin, E. (2005). Engaging, being, political. *Political Geography* 24: 3, 373–387.
- Jalonen, H. (2006). Asioiden valmistelu kunnallisessa päätöksenteossa. Informaation tehokasta prosessointia ja kompleksisten ongelmien ratkaisemista. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 1/2006, 39–53.
- Kaivola T. & H. Rikkinen (2011). Kuin kalat vedessä – esinuoret digitaalisen ja aidon kokemusmaailman välimaastossa. *Terra* 123: 1, 17–21.
- Kallio, K. P. (2005). Ikä, tila ja valta: koulu politiikan näyttämönä. *Terra* 117: 2, 79–90.
- Kallio, K. P. (2006). Lasten poliittisuus ja lapsuuden synty. *Acta Universitatis Tamperensis* 1193. 234s.
- Kallio, K. P. (2008). Verkkopelit ja lasten poliittinen sosiaalisuus. *Lähikuva* 2008/2, 50–53.
- Kallio, K. P. (2009). Totuus lapsuudesta vai lapsuustotuuksia? Metodologisia lähtökohtia lapsuuden nykyisyyden historian tutkimukseen. *Kasvatus & Aika* 3: 3, 115–131.
- Kallio, K. P. & J. Häkli (2011a). Young people’s voiceless politics in the struggle over urban space. *GeoJournal* 76: 1, 63–75.
- Kallio, K. P. & J. Häkli (2011b). Tracing children’s politics. *Political Geography* 30: 2, 99–109.
- Kananen, P., K. Lampinen & K. Kangasniemi (1995; toim.). Ihmiset omalla asialla. Uutta työtä ja tekemistä paikallisyhteisöissä. *STAKES raportteja* 186. 180 s.
- Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman loppuraportti 2007 (2007). *Oikeusministeriön toiminta ja hallinto* 2007: 20. 28 s.
- Koefoed, L. & K. Simonsen (2012). (Re)scaling identities: embodied Others and alternative spaces of identification. *Ethnicities* 12: 5, 623–642.
- Kymäläinen, P. (2000). Paikan ja etiikan kohtaamisia. *Alue ja Ympäristö* 29: 1, 28–38.
- Lapintie, K. (2002). Tarinoita takapihalta. Asukkaan ja asiantuntijan kohtaamisesta. *Teoksessa* Bäcklund, P., J. Häkli & H. Schulman (toim.): *Osalliset ja osajat*, 158–179. Gaudeamus, Helsinki.
- Lapsella on oikeus osallistua. Lapsivaltuutetun vuosikirja 2008 (2008). *Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä* 2008: 20. 75 s.
- Lapsi- ja nuorisopoliittikan kehittämisohjelma 2007–2011 (2007). Opetusministeriö. 29.11.2011. <www.minedu.fi>
- Lapsi- ja nuorisopoliittikan kehittämisohjelma 2012–2015 (2011). Opetus- ja kulttuuriministeriö. 26.9.2012. <www.minedu.fi>
- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma lastensuojelun näkökulmasta (2009). Espoon kaupunki. 12.12.2011. <www.espo.fi>
- Leal, P. A (2007). Participation: The ascendancy of a buzzword in the neo-liberal era. *Development in Practice* 17: 4/5, 539–548.
- Lehtonen, H. (1990). *Yhteisö*. 272 s. Gummerus, Jyväskylä.
- Leino, H. & M. Laine (2012). Do matters of concern matter? Bringing issues back to participation. *Planning Theory* 2012: 11, 80–103 s.

- Manicas, P. T. (1987). *A history and philosophy of the social sciences*. 345 s. Basil Blackwell Ltd, Oxford.
- Martikainen, T. & R. Yrjönen (1984). *Lähidemokratia kunnallishallinnossa*. 72 s. Helsingin kaupunki, Helsinki.
- Mossberger, K., C. J. Tolbert & R. S. McNeal (2008). *Digital citizenship*. 221s. Massachusetts Institute of Technology, Massachusetts.
- Mäntyselä, R. & K. Nyman (2001). Kaavoitus suunnittelua? Suunnittelun patologioita maankäyttö- ja rakennuslain sovelluksissa. *Oulun yliopisto, Arkkitehtuurin osasto A* 30. 92 s.
- Niemenmaa, V. (2006). *Helsingin paikallisagenda*. 269 s. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus, Espoo.
- Nousiainen, J. (2004). Kansalaiset ja valtiollinen edustuksellinen demokratia – eräitä tutkimustarpeita. *Teoksessa Borg, S. (toim.): Mahdollisuuksien maa. Kartoitusta ja puheenvuoroja suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tutkimuksesta. Oikeusministeriön julkaisuja* 2004: 10, 106–111.
- Norris, P. (2001). *Digital divide*. 303 s. Cambridge University Press, Cambridge.
- Paasi, A. (1996). Alueellinen identiteetti ja alueellinen liikkuvuus. suomalaisten syntypaikat ja nykyiset asuinalueet. *Terra* 108: 4, 210–223.
- Pikkala, S. (2006). *Kunta kuntalaisosallistumisen edistäjänä*. 72 s. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Puustinen, S. (2006). Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne. Vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajien näkökulmasta. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A* 34. 354 s.
- Renninger, A. K. & W. Shumar (2002, toim.). *Building virtual communities*. 381s. Cambridge University Press, Cambridge.
- Ridell, S. (2003). Kansalaislajityypit verkkodemokratian rakennuspuina. *Alue & Ympäristö* 32: 1, 11–22.
- Rose, N. (1999). *Powers of freedom*. 334 s. Cambridge University Press, Cambridge.
- Ruckenstein, M. (2010). Toying with the world: Children, virtual pets and the value of mobility. *Childhood* 17: 4, 500–513.
- Ruckenstein, M. (2011). Children in creationist capitalism. *Information, Communication & Society* 14: 7, 1060–1076.
- Sassi, S. (2002). Kulttuurinen identiteetti ja osallisuus. *Teoksessa Bäcklund, P., J. Häkli & H. Schulman (toim.): Osalliset ja osajat*, 58–74. Gaudeamus, Helsinki.
- Satka, M. (2011). Varhainen puuttuminen lapsuuden ja nuoruuden riskien hallinnoimisena. *Teoksessa Satka, M., L. Alanen, T. Harrikari & E. Pekkarinen (toim.): Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*, 61–94. Vastapaino, Tampere.
- Sihvola, J. (2005). Poliittinen yhteisöllisyys. *Teoksessa Hautamäki, A., T. Lehtonen, J. Sihvola, I. Tuomi, H. Vaaranen & S. Veijola (toim.): Yhteisöllisyyden paluu*, 14–30. Gaudeamus, Helsinki.
- Staheli, L. (2011). Political geography: where's citizenship? *Progress in Human Geography* 35: 3, 393–400.
- Steiner, G. (1997). *Heidegger*. 206 s. Gaudeamus, Helsinki.
- Sulkunen, P. (1997). Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskurssianalyysin rajat. *Teoksessa Sulkunen, P. & J. Törrönen (toim.): Semioottisen sosiologian näkökulmia*, 13–53. Gaudeamus, Helsinki.
- Tampereen kaupungin lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma (2007). 12.12.2011. <www.tampere.fi>
- Tani, S. (2011). Oikeus oleskella? Hengailua kauppa-keskuksen näkyvillä ja näkymättömillä rajoilla. *Alue ja Ympäristö* 40: 2, 3–16.
- Temmes, M. (2003). Hallinnonuudistusten epäonnistumiset – syyt ja seuraukset. *Hallinnon tutkimus* 3/2003. 227–242 s.
- Tuomi, I. (2005). Yhteisöllisyyden paluu tietoyhteiskuntaan. *Teoksessa Hautamäki, A., T. Lehtonen, J. Sihvola, I. Tuomi, H. Vaaranen & S. Veijola (toim.): Yhteisöllisyyden paluu*, 132–162. Gaudeamus, Helsinki.
- Turun lasten ja nuorten hyvinvointiohjelma 2009–2012 (2009). Turun kaupunki. 12.12.2011. <www.turku.fi>
- Uotinen, J. (2005). Merkillinen kone. Informaatioteknologia, kokemus ja kertomus. *Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja* 40. 147 s.
- Vantaan lastensuojelusuunnitelma (2008). 54 s. Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveystoimi, Vantaa.
- Vartola, J. (2005). *Näkökulmia byrokraatiaan*. 257 s. Tampereen Yliopistopaino, Tampere.
- Woolgar, S. (2002, toim.). *Virtual society?* 349s. Oxford University Press, Oxford.